

УДК 334.722.12:631.1:316.42(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2025-13-31>**Місюк М. В.**

доктор економічних наук,
професор, заслужений економіст України,
проректор з навчальної роботи,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2903-7715>

Mykola Misyuk

Higher educational institution “Podillia State University”

Сушарник Я. А.

кандидат економічних наук,
викладач кафедри публічного управління,
менеджменту та інклюзивної економіки,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6104-343X>

Yaroslav SusharnykEducational and Rehabilitation Institution of Higher Education
“Kamianets-Podilskiy State Institute”

ВПЛИВ ДИСБАЛАНСІВ СОЦІАЛЬНОГО, ПОЛІТИЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО ФАКТОРІВ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ ТВАРИННИЦТВА В УКРАЇНІ

THE IMPACT OF IMBALANCES IN SOCIAL, POLITICAL, AND ECONOMIC FACTORS OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT ON THE DEVELOPMENT OF LIVESTOCK ENTERPRISES IN UKRAINE

Анотація. У статті розглядається вплив дисбалансів соціальних, політичних та економічних факторів інституційного середовища на розвиток підприємств тваринництва в Україні, зокрема на зміну поголів'я тварин і виробництво продукції тваринництва в умовах економічної нестабільності та війни. Для оцінки взаємозв'язку між різними аспектами інституційного середовища та динамікою галузі застосовано методи кореляційно-регресійного аналізу. Дослідження показує, що соціальні фактори, зокрема рівень життя сільського населення, традиції, соціальна відповідальність фермерів, доступ до новітніх технологій та інфраструктури, мають найбільший безпосередній вплив на продуктивність і стабільність тваринництва. Ці фактори сприяють збереженню поголів'я, покращенню умов для відтворення тварин і підвищенню їх виживаності, що особливо важливо в умовах економічної кризи та воєнних дій. Політичні фактори, такі як державна підтримка, регуляторне середовище, податкові пільги та програми підтримки фермерських господарств, мають значний потенціал для розвитку галузі. Однак їхній вплив обмежується через бюрократичні бар'єри та складність інтеграції малих господарств у державні програми. Водночас економічні чинники, зокрема доступ до фінансових ресурсів, інвестицій і технологій, забезпечують основу для довгострокового розвитку підприємств тваринництва. Проте нерівномірний розвиток регіонів, різна доступність фінансування та високі витрати, зокрема під час кризових ситуацій, обмежують ефективність використання економічних ресурсів. Кореляційно-регресійний аналіз показує, що соціальний фактор має найбільший статистично значущий зв'язок із змінами в галузі, включаючи динаміку поголів'я та виробництва продукції. Політичні фактори також відіграють роль, але їхній вплив є менш вираженим. Економічні фактори створюють базу для стабільного розвитку, сприяючи модернізації та оптимізації виробничих процесів. Стаття підкреслює необхідність комплексного підходу до розвитку тваринництва в Україні, в якому соціальні, політичні та економічні фактори взаємодіють та підтримують один одного. Такий підхід дозволяє забезпечити стабільність і розвиток галузі навіть у складних умовах, зокрема під час економічної кризи чи війни. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення державних політик, спрямованих на підтримку підприємств тваринництва та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: інституційне середовище, дисбаланси, соціальні фактори, політичні фактори, економічні фактори, тваринництво, поголів'я тварин, виробництво продукції, кореляційно-регресійний аналіз, економічна нестабільність, війна, розвиток підприємств.

Abstract. The article examines the impact of imbalances in social, political, and economic factors of the institutional environment on the development of livestock enterprises in Ukraine, specifically focusing on changes in livestock numbers and the production of livestock products during economic instability and war. Correlation and regression analysis methods are applied to assess the relationships between various aspects of the institutional environment and the dynamics of the industry. The study shows that social factors, particularly the standard of living of rural populations, traditions, farmers' social responsibility, access to new technologies, and infrastructure, have the most direct impact on livestock productivity and stability. These factors contribute to the preservation of livestock numbers, improved conditions for animal reproduction, and increased animal survival rates, which are especially important during times of economic crisis and wartime. Political

factors, such as state support, regulatory frameworks, tax benefits, and support programs for farming enterprises, have significant potential for industry development. However, their impact is limited by bureaucratic barriers and the complexity of integrating small farms into government programs. At the same time, economic factors, such as access to financial resources, investments, and technologies, provide the foundation for the long-term development of livestock enterprises. However, uneven regional development, unequal access to funding, and high costs, especially during crises, limit the effective use of economic resources. Correlation and regression analysis shows that the social factor has the most statistically significant relationship with changes in the industry, including livestock dynamics and production. Political factors also play a role, but their impact is less pronounced. Economic factors create a base for stable development, promoting modernization and optimization of production processes. The article emphasizes the need for a comprehensive approach to livestock development in Ukraine, where social, political, and economic factors interact and support each other. Such an approach helps ensure the stability and growth of the industry, even in challenging conditions, including during economic crises or wars. The results of the study can be used to improve state policies aimed at supporting livestock enterprises and ensuring the country's food security.

Keywords: institutional environment, imbalances, social factors, political factors, economic factors, livestock, livestock numbers, production of livestock products, correlation and regression analysis, economic instability, war, enterprise development.

Постановка проблеми. Україна, як країна з розвинутою аграрною економікою, має значний потенціал для розвитку тваринництва. Однак, галузь стикається з рядом серйозних проблем, які стримують її ефективний розвиток. Однією з основних перешкод є дисбаланси в інституційному середовищі, зокрема у соціальній, політичній та економічній сферах. Зміни в соціальних умовах, політичні рішення та економічні фактори можуть мати суттєвий вплив на стійкість та конкурентоспроможність підприємств тваринництва, а також на загальний стан аграрного сектору країни.

Особливо гостро ці проблеми постають в умовах економічної нестабільності та війни, які значно погіршують умови ведення бізнесу, знижують доступ до фінансових ресурсів, технологій та інфраструктури, а також створюють труднощі у забезпеченні стабільності виробництва. Для підприємств тваринництва, де ефективність залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, значні економічні та політичні зміни можуть спричинити відставання в темпах розвитку, зменшення продуктивності, а іноді й загрозу знищення поголів'я та втрати виробничих потужностей.

Тому актуальність цієї проблеми полягає в необхідності системного дослідження впливу дисбалансів соціальних, політичних та економічних факторів на розвиток підприємств тваринництва. Виявлення основних інституційних бар'єрів та дослідження механізмів їх впливу дозволить розробити ефективні рекомендації для покращення інституційного середовища, створення стабільних умов для розвитку галузі та підвищення її здатності адаптуватися до нових викликів. Такий підхід є ключовим для забезпечення продовольчої безпеки країни та розвитку конкурентоспроможних аграрних підприємств навіть у періоди економічних криз і політичних нестабільностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження, що стосуються впливу інституційного середовища на розвиток підприємств тваринництва в Україні, виявляють важливість економічної нестабільності та воєнних дій для аграрного сектору. Зокрема, статистичні дані Державної служби статистики України надають загальний огляд ситуації у галузі [1]. Публікації Міністерства економіки, доквілля та сільського господарства України також досліджують основні чинники, що впливають на розвиток підприємств у сфері тваринництва в умовах кризи [4]. Л.Г. та Т.Л. Кльоба, у своїй роботі про фінансові дисбаланси, акцентують увагу на економічних проблемах, що перешкоджають розвитку галузі [2]. О.С. Новосьолова

також розглядає фінансові дисбаланси в економічній системі держави, що мають безпосередній вплив на агросектор [11]. Н.Я. Кравчук, у своїй публікації про глобальні фінансові дисбаланси, дає зрозуміння того, як міжнародні економічні процеси можуть впливати на національну економіку і, зокрема, на сільське господарство [3]. Важливе значення для аналізу мають роботи, що розглядають макроекономічні дисбаланси в Україні, зокрема монографія за редакцією М.І. Скрипниченка [9], яка дає глибше розуміння того, як економічні дисбаланси впливають на аграрний сектор. Публікації Міністерства фінансів України стосовно державних фінансів надають важливі дані про вплив макроекономічної ситуації на сільське господарство [7]. Стосовно страхування сільськогосподарської продукції, дані компаній, таких як «ТОП Агрострахування», дають важливу інформацію про тенденції розвитку ринку без державної підтримки, що має велике значення для аграрного сектору в умовах економічної та політичної нестабільності [12–16]. Також варто звернути увагу на дослідження, присвячені запобіганню та корекції макроекономічних дисбалансів на рівні ЄС, що дають можливість зрозуміти, як країни адаптуються до економічних криз і які заходи можуть бути застосовані для стабілізації [17].

Невирішеними частинами загальної проблеми є недостатній комплексний аналіз взаємодії соціальних, політичних та економічних факторів інституційного середовища на розвиток підприємств тваринництва в Україні, а також обмежений вплив існуючих державних програм на малих та середніх виробників. Зокрема, існує потреба в глибшому вивченні інституційних дисбалансів, які ускладнюють рівномірний розвиток галузі, особливо в умовах економічної кризи та війни.

Метою статті є оцінка впливу дисбалансів соціальних, політичних та економічних факторів інституційного середовища на розвиток підприємств тваринництва в Україні, а також виявлення їхнього впливу на зміну поголів'я тварин і виробництво продукції в умовах економічної нестабільності та війни. У статті ставиться завдання розробити рекомендації для оптимізації державної підтримки та покращення ефективності інституційного середовища для забезпечення стабільного розвитку тваринницької галузі.

Виклад основного матеріалу. Дисбаланс можна трактувати як невірноважений стан об'єкта, що виникає внаслідок порушення його внутрішніх параметрів або характеристик, які визначають його цілісність,

а також як процес змін у функціонуванні та розвитку цього об'єкта. У контексті інституційних дисбалансів це означає порушення внутрішньої рівноваги між різними складовими інститутів, що може призвести до нестабільності в системі та затримок в її розвитку [2].

Інституційні дисбаланси можуть бути також розглянуті як внутрішньо притаманна риса інституційної структури ринкової економіки, що виникає через її природну динаміку. Ці дисбаланси є наслідком специфіки інституційного розвитку, де ідея рівноваги лише тимчасово досягається, а процеси змін постійно створюють відхилення, що впливають на ефективність і сталий розвиток економіки в цілому [9].

О. Новосьолова трактує фінансові дисбаланси як стійке відхилення в динаміці фінансових індикаторів від їх довгострокових тенденцій або економічно обґрунтованих значень, що є наслідком іманентних деформацій в інституційній взаємодії фінансових потоків і активів. Ці зміни можуть спричинити порушення в роботі фінансової системи, що у випадку значного накопичення дисбалансів призводить до нестабільності. За відсутності коригувальних механізмів такі дисбаланси можуть спричинити кризу в економіці, так само як і в інституційних системах, якщо ці зміни не будуть своєчасно нейтралізовані [11].

Сутність цієї концепції полягає в тому, що, незважаючи на зовнішню структурно-функціональну цілісність інституційної системи, вона підпорядковується загальним закономірностям розвитку глобальних суспільних відносин, які характеризуються асинхронністю, диспропорційністю та нерівномірністю. Це спричиняє появу інституційних дисбалансів, які можуть не тільки гальмувати розвиток окремих секторів, а й викликати кризові явища на макроекономічному рівні [3].

У Регламенті Європейського Союзу № 1176/2011 «Про запобігання та виправлення макроекономічних дисбалансів» термін «Дисбаланс» означає будь-які тенденції, що зумовлюють макроекономічні процеси, які негативно впливають або можуть потенційно негативно вплинути на належне функціонування економіки держави-члена, економічного та валютного союзу або Союзу загалом [17].

Інституційні дисбаланси – це сукупність стійких тенденцій у функціонуванні інститутів, у структурі суб'єктів господарювання й територіальних умов, які спричиняють або потенційно можуть спричинити викривлення розвитку галузі, порушення узгодженості управлінських рішень і неефективне використання ресурсів. Такі дисбаланси проявляються, зокрема, у нерівномірності впливу політичного, економічного та соціального напрямів інституційного середовища, у розриві між діяльністю підприємств і господарств населення, у відмінностях, зумовлених природо-кліматичними зонами.

Оцінка впливу інституційного середовища на поголів'я тварин та випуск продукції тваринництва в Україні за допомогою кореляційно-регресійного аналізу дозволяє деталізувати прояви інституційних дисбалансів у галузі тваринництва та встановити взаємозв'язки між соціальними, політичними та економічними напрямками.

У дослідженні використано рейтингові показники соціального, політичного та економічного напрямів інституційного середовища, оскільки вони є інтеграль-

ними індикаторами, що узагальнюють комплекс характеристик кожного напрямку. На відміну від окремих одиничних факторів, рейтинги відображають цілісну якість інституцій, систематизують різномірні дані та забезпечують їхню порівнюваність між регіонами. Це дає можливість уникнути мультиколінеарності та коректно застосовувати регресійний аналіз, оскільки рейтинг уже нормований і придатний для порівняння у межах однієї статистичної моделі.

Показники розвитку тваринництва подано у вигляді середньорічних темпів приросту, оскільки вони відображають не разові коливання, а реальну тенденцію зміни поголів'я та виробництва продукції протягом кількох років. Такий підхід згладжує вплив сезонності, епізоотій, воєнних факторів та інших випадкових збурень і дозволяє оцінити саме тривалий, інерційний ефект інституційного середовища. Крім того, темпи приросту, виражені у відсотках, забезпечують коректну порівнюваність регіонів різних масштабів і є статистично придатними для побудови лінійних регресійних моделей.

Оцінка впливу інституційного середовища на поголів'я тварин в Україні за даними кореляційно-регресійного аналізу дозволяє деталізувати прояв інституційних дисбалансів у галузі тваринництва та взаємозв'язки між соціальними, політичними та економічними напрямками.

Соціальний напрям інституційного забезпечення за даними кореляційно-регресійного аналізу здійснює найбільш вагомий вплив, який визначає зміни поголів'я усіх основних видів тварин – ВРХ, свиней та птиці. Соціальний напрям впливає на розвиток тваринництва через комплекс щоденних практик і поведінкових норм, які визначають реальну здатність господарств підтримувати продуктивність і відтворення поголів'я. Відповідальність фермерів проявляється у якісному догляді за тваринами, дотриманні технологічних режимів та раціональному використанні ресурсів, що безпосередньо підвищує виживаність і продуктивність поголів'я. Збереження місцевих порід забезпечує стійкість до стресових умов, хвороб та зміни середовища, що особливо важливо під час війни та порушення логістики. Традиційні практики й звичаї підтримують сталі моделі ведення господарства, які дозволяють дрібним виробникам ефективно працювати навіть за обмежених ресурсів. Рівень життя сільського населення визначає доступ до якісних кормів, ветеринарних послуг та інфраструктури – тобто базових умов для підтримання продуктивного тваринництва. Використання новітніх технологій – від автоматизації до покращених методів годівлі – підвищує ефективність виробництва та зменшує втрати. Екологічна відповідальність сприяє раціональному використанню земель і ресурсів, що забезпечує довгострокову стабільність виробництва. Саме сукупний вплив цих соціальних чинників створює найбільш сильні та статистично значущі зв'язки з динамікою поголів'я, що підтверджено результатами кореляційно-регресійного аналізу. Кожна з цих складових опосередковано впливає на інтенсивність виробництва та здатність господарств підтримувати стабільні темпи росту поголів'я, особливо в умовах війни, коли економічні та політичні ресурси стають обмеженими.

Підтвердженням цього є високі показники кореляційно-регресійного аналізу впливу соціального

Таблиця 1 – Регресійний аналіз впливу соціальних, політичних та економічних напрямів інституційного середовища на середньорічні темпи приросту поголів'я тварин

Показники	Результативна/факторна ознака	Коефіцієнти рівняння регресії		Критерій Фішера	Критерій Стьюдента	Коеф. кореляції
		a0	a1			
Середньорічний темп приросту поголів'я ВРХ, 2024/2020 Y 1						
Рейтинговий показник соціального напрямку	X1	-0,3518944	0,562262	6,781979	2,604223346	0,485420262
Рейтинговий показник політичного напрямку	X2	-0,2611792	0,400109	2,911172	1,706215604	0,341850982
Рейтинговий показник економічного напрямку	X3	-0,2948992	0,470001	4,649153	2,156189542	0,417681488
Середньорічний темп приросту поголів'я свиней, 2024/2020 Y 2						
Рейтинговий показник соціального напрямку	X1	-0,4391483	0,908043	12,95393	3,599156312	0,608769277
Рейтинговий показник політичного напрямку	X2	-0,2403435	0,462722	2,289319	1,513049574	0,307005028
Рейтинговий показник економічного напрямку	X3	-0,2466717	0,43966	2,23062	1,493526107	0,303410463
Середньорічний темп приросту поголів'я птиці, 2024/2020 Y 3						
Рейтинговий показник соціального напрямку	X1	-0,3667692	0,743022	9,989702	3,16064896	0,558819004
Рейтинговий показник політичного напрямку	X2	-0,1625718	0,232992	0,682125	0,825908511	0,173416363
Рейтинговий показник економічного напрямку	X3	-0,1860854	0,286023	1,134313	1,065041274	0,221430854

Джерело: сформовано автором на основі: [1; 4–8; 10; 12, С. 45; 13, С. 65; 14, С. 47; 15, С. 46; 16, С. 53]

напряму на поголів'я тварин. Для свиначства коефіцієнт кореляції становить 0,609, а коефіцієнт детермінації – 0,371, що означає. Це найвищий показник серед усіх моделей. Високе значення критерію Фішера (12,95) та Стьюдента (3,60) підтверджує статистичну значущість моделі та стабільність впливу соціальних складових. Для поголів'я птиці значення коефіцієнта кореляції (0,559) і коефіцієнта детермінації (0,312) також вказують на істотний вплив.

Політичний напрям впливає на розвиток тваринництва через систему рішень, правил і стимулів, які визначають можливості доступу виробників до ресурсів, технологій та інфраструктури. Діяльність урядових структур і взаємодія держави з підприємствами формують регуляторне середовище, у якому великі компанії отримують чіткіші механізми підтримки, включно з податковими пільгами, грантовими програмами, доступом до кредитів і державною компенсацією інвестицій. Це створює ефекти, які стимулюють модернізацію, впровадження інновацій і розвиток наукових досліджень, що підвищує продуктивність галузі на макrorівні. Підготовка та перепідготовка кадрів забезпечує кадровий ресурс, необхідний для роботи з сучасними технологіями, а цифрова трансформація регіонів спрощує управління виробництвом, логістикою й контролем за станом тварин. Співпраця з міжнародними фінансовими установами підсилює інвестиційну привабливість сектору та відкриває доступ до апробованих стандартів і практик. Ветеринарний контроль гарантує безпеку продукції й зменшує ризики епізоотій, особливо важливі для ВРХ і свиней. Проте для дрібних господарств вплив цих політичних інструментів значно слабший через бюрократичні вимоги, низьку інформованість і складність доступу до програм підтримки.

Показники політичного напрямку свідчать, що його вплив на динаміку поголів'я тварин у всіх трьох

напрямах є помітним, але значно слабшим порівняно із соціальними та економічними факторами. Це підтверджується оцінками коефіцієнтів регресії та рівнем статистичної значущості: для ВРХ коефіцієнт регресії становить 0,4001, для свиней – 0,4627, для птиці – лише 0,2330, що демонструє найнижчу результативність у птахівництві. Значення t-критерію Стьюдента вказує на те, що зв'язок є слабким і недостатньо статистично підтвердженим. Кореляційні зв'язки помірно низькі: 0,3419 для ВРХ, 0,3070 для свиней та 0,1734 для птиці. Політичний напрямок формує лише базові інституційні умови – правила, нормативи, взаємодію держави з бізнесом – але його здатність впливати на реальну динаміку поголів'я обмежена через інституційні бар'єри, слабку інтеграцію дрібних виробників у політики розвитку та пріоритетну підтримку великих підприємств, що об'єктивно зменшує його вплив на тваринництво в період 2020–2024 років.

Економічний напрям визначає матеріальну основу функціонування тваринницьких господарств, і його складові впливають на галузь через формування ресурсного, інвестиційного та ринкового середовища. Доступ до фінансових ресурсів забезпечує можливість оновлення основних фондів, закупівлі кормів, техніки та впровадження продуктивних технологій, що дозволяє підприємствам нарощувати виробництво навіть у складних умовах війни, тоді як дрібні господарства, обмежені у фінансуванні, скорочують стада.

Економічний напрям демонструє помірний і більш стабільний вплив на зміну поголів'я тварин порівняно з політичними чинниками, хоча його результативність також не є домінантною. Коефіцієнти регресії свідчать, що економічні умови здатні позитивно впливати на темпи приросту поголів'я: для ВРХ значення становить 0,4700, для свиней – 0,4397, для птиці – 0,2860, що підкреслює найбільший вплив у галузі великої

рогатої худоби та найменший – у птахівництві. Коефіцієнт кореляції показує помірний рівень зв'язку 0,4177, 0,3034 та 0,2214 відповідно. Така структура залежностей свідчить, що економічний напрям створює фундамент для розвитку складових галузей тваринництва, він формує умови доступу до інвестицій, фінансування, ресурсів, ринкової інфраструктури, однак його вплив обмежується нерівномірністю регіонального розвитку, різною доступністю фінансових інструментів для малих і великих виробників та високими витратами виробництва у воєнний період, що посилює інституційні диспропорції між господарствами населення й підприємствами.

Аналіз показує, що соціальний напрям має стабільний і статистично значущий зв'язок з усіма показниками виробництва продукції тваринництва. Для яловичини показник кореляції становить 0,43, детермінація 0,19, що свідчить про помірний зв'язок. Для свинини соціальний фактор демонструє сильний зв'язок, кореляція 0,63, детермінація 0,40, тобто майже 40% варіації темпів приросту забійної маси пояснюється соціальним напрямом. Валові надої і виробництво яєць мають помірний зв'язок із соціальним фактором, з кореляцією на рівні 0,43–0,48 і детермінацією 0,18–0,23.

Політичний напрям демонструє слабкий або відсутній зв'язок із усіма показниками продуктивності. Для яловичини кореляція дорівнює 0,25, детермінація 0,06, для свинини кореляція становить 0,28, детермі-

нація 0,08, а для валових надоїв і виробництва яєць зв'язок є дуже слабким (кореляція 0,13–0,27, детермінація 0,02–0,07), що вказує на низьку статистичну значущість.

Економічний напрям має помірний зв'язок з більшістю показників виробництва. Для яловичини показник кореляції становить 0,33, детермінація 0,11, для свинини показник кореляції становить 0,38, детермінація 0,15. Валові надої і виробництво яєць демонструють слабкий або помірний зв'язок із економічним фактором (кореляція 0,32–0,31, детермінація 0,10–0,09).

Інституційне середовище, що включає соціальні, політичні та економічні фактори, має вагомий вплив на економіку підприємств, оскільки визначає не лише структуру, але й ефективність використання ресурсів у виробничих процесах. Згідно з даними кореляційно-регресійного аналізу, соціальний напрям виступає одним із головних драйверів змін у галузі тваринництва. Показники, що характеризують соціальний аспект (відповідальність фермерів, рівень життя населення, традиції та звичаї), безпосередньо пов'язані з ефективністю виробництва.

Політичний напрям має помірний вплив на розвиток тваринництва. Зокрема, політичні інструменти (регуляторні норми, державні програми підтримки, податкові пільги) можуть стимулювати розвиток підприємств, але їх вплив значною мірою обмежений через бюрократичні бар'єри, складність доступу до

Таблиця 2 – Регресійний аналіз впливу соціальних, політичних та економічних напрямів інституційного середовища на середньорічні темпи приросту продукції тваринництва

Показники	Результативна/факторна ознака	Коефіцієнти рівняння регресії		Критерій Фішера	Критерій Стьюдента	Коеф. кореляції
		a0	a1			
Середньорічний темп приросту забійної маси ВРХ, % Y 1						
Рейтинговий показник соціального напрямку	X1	-0,29881484	0,492905563	5,017099011	2,239888169	0,43093025
Рейтинговий показник політичного напрямку	X2	-0,20082518	0,28599122	1,434867446	1,197859527	0,2474427
Рейтинговий показник економічного напрямку	X3	-0,23423092	0,365534256	2,669550693	1,633875972	0,3289565
Середньорічний темп приросту забійної маси свиней, % Y 2						
Рейтинговий показник соціального напрямку	X1	-0,32363394	0,74684985	14,36976044	3,790746686	0,62857129
Рейтинговий показник політичного напрямку	X2	-0,14748494	0,336262485	1,872653304	1,368449233	0,28007758
Рейтинговий показник економічного напрямку	X3	-0,19081332	0,442669064	3,793553999	1,947704803	0,38350192
Середньорічний темп приросту валових надоїв, % Y 3						
Рейтинговий показник соціального напрямку	X1	-0,25145174	0,426387409	5,010801032	2,238481859	0,43070989
Рейтинговий показник політичного напрямку	X2	-0,17357459	0,271558542	1,750308085	1,322992096	0,27147049
Рейтинговий показник економічного напрямку	X3	-0,19155274	0,303386613	2,431275459	1,559254777	0,31545979
Середньорічний темп приросту одержаних яєць, % Y 4						
Рейтинговий показник соціального напрямку	X1	-0,32601571	0,602196661	6,506121613	2,550710021	0,47774046
Рейтинговий показник політичного напрямку	X2	-0,15530361	0,170536816	0,401587149	0,633709041	0,13389073
Рейтинговий показник економічного напрямку	X3	-0,18774815	0,257798686	1,020265815	1,010082084	0,21052395

Джерело сформовано автором на основі: [1; 4–8; 10; 12, С. 45; 13, С. 65; 14, С. 47; 15, С. 46; 16, С. 53]

фінансування для малих і середніх підприємств. Це особливо актуально для дрібних фермерських господарств, які часто не мають змоги інтегруватися в державні програми через обмежену інформованість та складні процедури. Як показує аналіз, кореляція для свиней і ВРХ є низькою (0,28 і 0,34 відповідно), що свідчить про слабкий зв'язок політичних рішень із реальними змінами в секторі.

Найбільший потенціал для довгострокового зростання підприємств закладений у економічному напрямку. Від доступу до фінансових ресурсів, інвестиційної привабливості, доступу до нових технологій і ринків залежить здатність підприємств тваринництва ефективно адаптуватися до змінних умов. Інвестиції в оновлення основних засобів, кормів, техніки та інноваційні технології є важливим аспектом, що сприяє зростанню виробничих потужностей, навіть у кризових умовах (наприклад, під час війни). Згідно з результатами дослідження, економічний напрям має помірний вплив на галузь – кореляція для свиней становить 0,38, для ВРХ – 0,33. Це свідчить про стабільний зв'язок між економічними умовами та результативністю підприємств. Проте важливо зазначити, що цей вплив обмежений нерівномірністю розвитку між різними регіонами, що створює додаткові виклики для малих господарств у відсутності рівного доступу до фінансування і технологій.

Отже, аналіз показує, що інституційне середовище впливає на ефективність підприємств через взаємодію соціальних, політичних та економічних чинників. У той час як соціальний напрям має найбільший безпосередній вплив на продуктивність і стабільність тваринництва, економічний напрям створює фундамент для довгострокового розвитку підприємств. Політичні

фактори також грають роль у регулюванні ринку, але їхній вплив обмежений у разі неефективної інтеграції малих підприємств у програми державної підтримки.

Для підприємств тваринництва важливим є створення умов для стабільного доступу до фінансування та ресурсів, а також ефективне використання інноваційних технологій. Це дозволить не лише підтримати стабільне зростання поголів'я, а й збільшити виробництво високоякісної продукції, що сприятиме економічному розвитку на рівні підприємств та в цілому в країні.

Висновки. У результаті проведеного дослідження виявлено, що соціальні, політичні та економічні фактори інституційного середовища значно впливають на розвиток підприємств тваринництва в Україні, зокрема на зміну поголів'я тварин і виробництво продукції. Соціальні фактори, зокрема рівень життя сільського населення, доступ до технологій та інфраструктури, демонструють найбільший безпосередній вплив на стабільність і продуктивність тваринництва. Політичні фактори відіграють важливу роль у створенні умов для розвитку, але їх ефективність обмежується бюрократичними бар'єрами. Економічні фактори, зокрема доступ до фінансування та інвестицій, забезпечують основу для довгострокового розвитку підприємств, проте нерівномірний розвиток регіонів і високі витрати, зокрема в умовах кризи, суттєво обмежують ефективність використання економічних ресурсів. Результати дослідження підкреслюють необхідність комплексного підходу до розвитку галузі, в якому соціальні, політичні та економічні чинники взаємодіють і підтримують один одного для забезпечення стабільного розвитку тваринництва, особливо в умовах економічної нестабільності та війни.

Бібліографічний список:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 08.11.2025).
2. Кльоба Л.Г., Кльоба Т.Л. Економічна природа та причини виникнення фінансових дисбалансів. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 44–54.
3. Кравчук Н.Я. Концептуалізація глобальних фінансових дисбалансів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 3. С. 153–159.
4. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 20.10.2025).
5. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2025).
6. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://mindev.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2025).
7. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 20.10.2025).
8. Міністерство цифрової трансформації. URL: <https://thedigital.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2025).
9. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: моногр. / За ред. дра екон. наук М.І. Скрипниченко; НАН України, ДУ “Інститут економіки та прогнозування НАН України”. Київ, 2015. 544 с.
10. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2025).
11. Новосолова О. С. Фінансові дисбаланси в економічній системі держави: дис.... канд. екон. наук: 08.00.08. Херсон: ХНТУ, 2017. 222 с.
12. ТОП Агросстрахування с/г продукції без держпідтримки за 2025 рік. *Insurance Top 2025*. № 1 (101). С. 45.
13. ТОП на ринку страхування сільськогосподарської продукції за 2023 р. *Insurance Top 2024*. № 1 (97). С. 65.
14. ТОП на ринку страхування сільськогосподарської продукції за 2022 р. *Insurance Top 2023*. № 1 (93). С. 47.
15. ТОП на ринку страхування сільськогосподарської продукції за 2021 р. *Insurance Top 2022*. № 1 (85). С. 46.
16. ТОП на ринку страхування сільськогосподарської продукції за 2020 р. *Insurance Top 2021*. № 1 (77). С. 53.
17. On the Prevention and Correction of Macroeconomic Imbalances: Regulation (EU) No 1176/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 November 2011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2011/1176/oj/eng> (дата звернення: 20.10.2025).

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2025). Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (accessed November 8, 2025).
2. Klioba L. H., Klioba T. L. (2020) Ekonomichna pryroda ta prychny vynyknennia finansovykh dysbalansiv [Economic nature and causes of financial imbalances]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and State*, no. 6, pp. 44–54. (in Ukrainian)

3. Kravchuk N. Ya. (2013) Kontseptualizatsiia hlobalnykh finansovykh dysbalansiv [Conceptualization of global financial imbalances]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo – Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, no. 3, pp. 153–159. (in Ukrainian)
4. Ministerstvo ekonomiky, dokillia ta silskoho hospodarstva Ukrainy (2025). Ministerstvo ekonomiky, dokillia ta silskoho hospodarstva Ukrainy [Ministry of Economy, Environment and Agriculture of Ukraine]. Available at: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA> (accessed October 20, 2025).
5. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy (2025). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [Ministry of Education and Science of Ukraine]. Available at: <https://mon.gov.ua/> (accessed October 20, 2025).
6. Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy (2025). Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy [Ministry for Communities and Territories Development of Ukraine]. Available at: <https://mindev.gov.ua/> (accessed October 20, 2025).
7. Ministerstvo finansiv Ukrainy (2025). Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/> (accessed October 20, 2025).
8. Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy (2025). Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy [Ministry of Digital Transformation of Ukraine]. Available at: <https://thedigital.gov.ua/> (accessed October 20, 2025).
9. Skrypnychenko M. I. (ed.) (2015) Modeli identyfikatsii makroekonomichnykh dysbalansiv v Ukraini: monohrafiia [Models of identification of macroeconomic imbalances in Ukraine: monograph]. Kyiv: Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine. (in Ukrainian)
10. Natsionalnyi bank Ukrainy (2025). Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/> (accessed October 20, 2025).
11. Novosolova O. S. (2017) Finansovi dysbalansy v ekonomichnii systemi derzhavy [Financial imbalances in the economic system of the state] (PhD Thesis). Kherson. (in Ukrainian)
12. Insurance Top (2025). TOP ahrostrakhuvannia silskohospodarskoi produktsii bez derzhpidtrymky za 2025 rik [TOP agricultural insurance of agricultural products without state support in 2025]. *Insurance Top*, no. 1 (101), p. 45. (in Ukrainian)
13. Insurance Top (2024). TOP na rynku strakhuvannia silskohospodarskoi produktsii za 2023 rik [TOP on the agricultural insurance market in 2023]. *Insurance Top*, no. 1 (97), p. 65. (in Ukrainian)
14. Insurance Top (2023). TOP na rynku strakhuvannia silskohospodarskoi produktsii za 2022 rik [TOP on the agricultural insurance market in 2022]. *Insurance Top*, no. 1 (93), p. 47. (in Ukrainian)
15. Insurance Top (2022). TOP na rynku strakhuvannia silskohospodarskoi produktsii za 2021 rik [TOP on the agricultural insurance market in 2021]. *Insurance Top*, no. 1 (85), p. 46. (in Ukrainian)
16. Insurance Top (2021). TOP na rynku strakhuvannia silskohospodarskoi produktsii za 2020 rik [TOP on the agricultural insurance market in 2020]. *Insurance Top*, no. 1(77), p. 53. (in Ukrainian)
17. European Parliament and the Council of the European Union (2011). *On the Prevention and Correction of Macroeconomic Imbalances: Regulation (EU) No 1176/2011 of 16 November 2011*. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2011/1176/oj/eng> (accessed October 20, 2025).

Стаття отримана: 10.11.2025

Стаття прийнята: 01.12.2025

Стаття опублікована: 26.12.2025